

УКРАЇНСЬКИЙ ПРАВОПИС: ВІД ХІХ СТ. І ДО СЬОГОДЕННЯ

Слюсаренко Т. А.

Науковий керівник – ст. викл. Сергієва А. В.

Харківський національний університет радіоелектроніки

(61166, Харків, пр. Науки, 14, каф. українознавства, тел. (057) 702-14-98)

The modern Ukrainian language was formed over many centuries and has its stages of development from the second century to the present day. This paper examines the development of Ukrainian spelling in modern history.

З одного боку, питання правопису були, є та будуть актуальними завжди, бо мова не може зберегтися одномоментно й навіки. З іншого боку, правила правопису не можуть оновлюватися щороку, бо кожне покоління має користуватись усталеними нормами. Саме тому це питання порушували на багатьох всеукраїнських та міжнародних конференціях, як-от: Міжнародна наукова конференція «Термінологія і сучасність», на якій вчені обговорювали термінологічні проблеми, пов'язані з прийняттям «Українського правопису» 2019 року. Метою дослідження є простеження історії розвитку правопису у ХХ – ХХІ століттях.

Від видання Іваном Котляревським «Енеїди» у 1798 р., і аж до 1907 – 1909 рр., у яких вийшов друком словник української мови Бориса Грінченка, в українській мові конкурували між собою сотні різних правописів, як-от: «максимовичівка», яка базувалася на правилах Михайла Максимовича, «желехівка», які містила правила, впроваджені після виходу «Словника» Євгена Желехівського, «кулішівка», запропонована письменником Пантелеймоном Кулішем, «драгоманівка», автором якого є Михайло Драгоманов.

У 1919–1920 рр. Академія наук УРСР розробила «Головніші правила українського правопису», запропоновані професором Іваном Огієнком, які в 1921 р. були видані під назвою «Найголовніші правила українського правопису». Але правила були короткі й охоплювали малу кількість орфографічних явищ. Також, цей правопис містить багато сучасних, вже знайомих нам правил[1, с. 4–7], наприклад:

– «9. У сполученнях здн і стн зубні звуки д і т зникають перед н: празник, тижня, тощо»

– «11. Приросток з/ із перед глухими: к, т, п, х змінює з на с: сказати, сходитися; перед усіма нншми приголосними з/із не змінюється: збавити, зсісти. Приросток без не міняє свого з на с: безчестя»

– «4. Між губними звуками: б, п, в, м і йотованими голосними: я, ї, є, ю ставимо протинку (апостроф): б`ю, п`ять. Без апострофа: святий, свято, різдвяний, морквяний, цвях, зв'язок, розв`язувати, зв`язувати, і такі чужі слова, як: бюджет, бюст, бюро, Мюллер тощо»

Саме цей правопис визнали й почали популяризувати в Галичині, на Буковині та Волині.

У 1928 р. Рада Народних Комісарів УСРР затвердила новий український правопис, який часто називають «скрипниківський»(від прізвища тодішнього Народного комісара освіти, Миколи Скрипника) або «харківський»(прийнятий був у першій столиці УРСР – Харкові). Згодом, «скрипниківку» прийняли Українська академія наук та Наукове товариство імені Тараса Шевченка у Львові. Правопис обговорювали українські науковці з усіх регіонів України на Всеукраїнській правописній конференції у Харкові у 1927 році. Його було прийнято демократичним шляхом. Але вже у 1933 р. бригада представників революційного совітського мовознавства на чолі із Андрієм Хвилею розробила новий правопис, оголосивши старий – націоналістичним. До старого правопису було внесено приблизно 126 правок, повністю змінено розділ про написання іншомовних слів та викинуто з абетки літеру ґ, що вплинуло на функціонування графічної й фонетичної систем мови. Також, було негайно припинено друк будь-яких словників.

У 1946 р. було видано перше видання українського правопису, завдяки якому українська мова отримала усталені норми орфографії та пунктуації. У передмові викладено основні інструкції, якими користувалися укладачі[2]:

- «Подбати в першу чергу про врегулювання чинного правопису»
- «Зберегти народні засади правопису — його близькість до вимови широких мас.»
- «Уникати в міру можливості варіантів написань.»
- «Якомога скоротити кількість винятків із правил.»
- «При формулюванні правил — орієнтуватись на рівень розуміння людей з повною середньою освітою.»

Цей правопис з незначними змінами у 1960р., 1990р. та 1993 р. був чинний до 2019 р.

«Сучасна редакція Українського правопису (2019 р.) повертає до життя деякі особливості правопису 1928 р., збережено підхід до мови як до знакової системи й суспільного явища.»[3, с. 4]. Правила були переглянуті для того щоб відреагувати на зміни в сучасній мовно-писемній практиці та визначити правила написання нових запозичених слів.

Література

1. Кримський А. Ю. Найголовніші правила українського правопису, Київ, 1921. 19 с.
2. Український правопис / За ред. І. Кириченка. Київ : Українське державне видавництво, 1945. 180 с.
3. Український правопис.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/%202019.pdf>